

УДК 339.137.2

Лівощко Т.В., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства

Баркалова К.С.

Запорізька державна інженерна академія

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Лівощко Т.В., Баркалова К.С. Теоретичні аспекти визначення конкурентоспроможності підприємства. У статті розглянуто та проаналізовано теоретичні наукові підходи до визначення змісту економічного поняття „конкурентоспроможність”. Виділено головні аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Ливощко Т.В., Баркалова К.С. Теоретические аспекты определения конкурентоспособности предприятия. В статье рассмотрено и проанализировано теоретические научные подходы относительно определение сущности экономической категории „конкурентоспособность”. Выделены главные аспекты обеспечения конкурентоспособности.

Livoshko T., Barkalova K. Theoretical aspects of competitiveness. Theoretical scientific approach concerning learning of the essence of economic category „competitiveness” is examined. The main aspects of provision of the company competitiveness are emphasized.

Постановка проблеми. У сучасній науковій літературі теоретичні проблеми конкуренції та конкурентоспроможності досліджуються досить широко, проте автори ще не прийшли до одностайної думки щодо визначення поняття «конкурентоспроможності».

Так, у працях зарубіжних дослідників: М. Портера, Ф. Котлера, Р.Фатхутдінова та інших визначено проблеми оцінки, аналізу та підвищення конкурентоспроможності підприємств є предметом наукового дослідження. Поняття «конкурентоспроможність» також присвячені роботи вітчизняних авторів, серед яких Г. Азоєв, О. Гудзинський, Ю. Іванов, А. Юданов, Н.Язвінська та інші.

Мета статті: Узагальнення теоретичних знань щодо сутності поняття «конкурентоспроможність», як інтегрованої економічної категорії та аналіз головних аспектів забезпечення конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі.

Результати дослідження. На сьогодні поняття «конкурентоспроможність» має різні інтерпретації залежно від об'єкта, до якого воно застосовується, наприклад, згідно із Законом України «Про захист економічної конкуренції», «економічна конкуренція – це змагання між суб'єктами господарювання для здобуття завдяки власним досягненням переваг перед іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями,

покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [1].

Рисами сучасного трактування економічної конкуренції є:

- цивілізований, легалізований характер цієї боротьби,
- подібність (взаємозамінність) товарів, виробники яких втягнені у конкурентну боротьбу;
- обмеженість можливостей кожної з конкуруючих сторін впливати на умови обігу товарів на відповідному ринку внаслідок самостійних дій інших сторін;
- ідентичність або наближеність потреб цільових груп споживачів, стосовно яких точиться конкурентна боротьба;
- спільність, тотожність мети, заради якої виникає це суперництво.

У теоретичному аналізі економічної конкуренції важливого значення набуває відокремлення та розуміння ключових термінів та понять. Серед яких – об'єкт, суб'єкт та предмет конкуренції. У наукових джерелах ці питання або не окреслені взагалі, або трактуються суперечливо, що вимагає докладного їх розгляду.

Вчені дотримуються одного із трьох тлумачень конкуренції: поведінкової, структурної, функціональної.

Поведінкове тлумачення конкуренції - боротьба за гроші покупця шляхом задоволення його потреб.

Структурне трактування конкуренції - аналіз структури ринку для визначення міри свободи продавця й покупця на ринку (форми ринку) та способу виходу з нього.

Функціональне трактування конкуренції - суперництво старого з новим, з інноваціями, коли приховане стає явним.

Основні характеристики конкуренції, як економічної категорії наведені на рисунку 1.

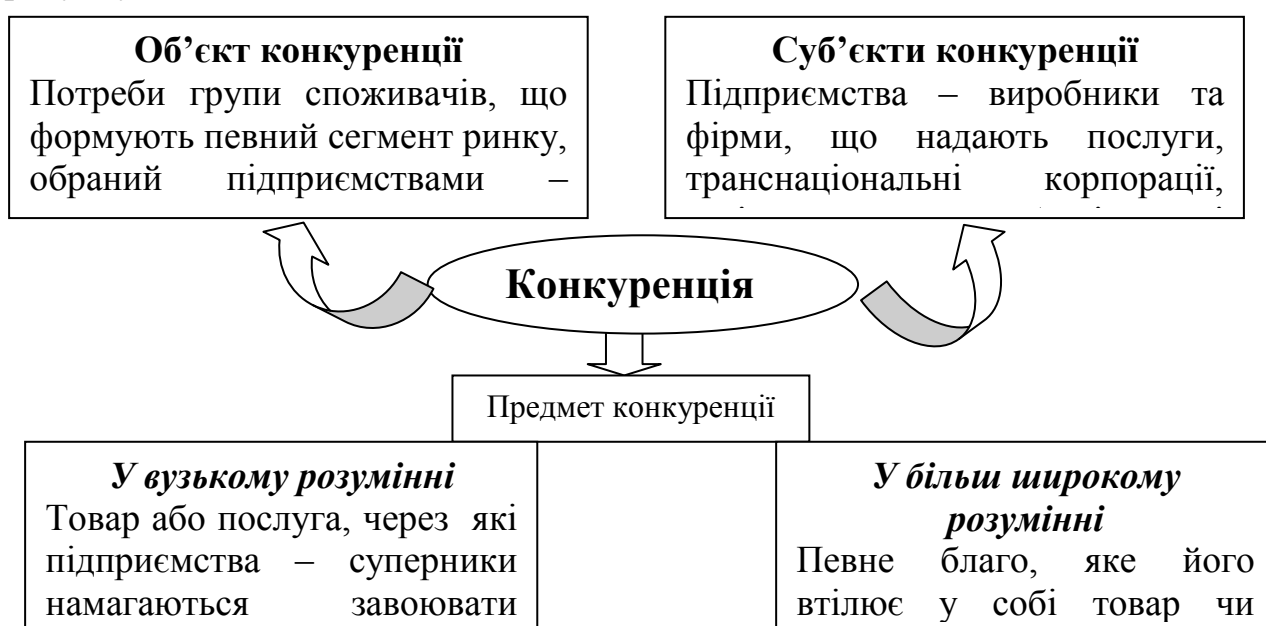

Рисунок 1 - Конкуренція, як економічна категорія [3, с. 14]

Аналіз структури й змісту формулювань і трактувань поняття «конкуренція» дає підстави зробити такі висновки:

а) поняття «конкуренція», які запропоновані різними авторами, не повною мірою відповідають вимогам системності й комплексності;

б) різноманіття підходів до формулювання поняття: так один автор під конкуренцією розуміє суперництво (боротьбу) фірм, тобто юридичних осіб, інші – суперництво фізичних осіб, треті – як наявність на ринку достатньої кількості продавців і покупців, четверті – різні види ситуацій, п'яті – прагнення, шості – процес і т.д.;

в) наведені поняття не охоплюють конкуренцію серед будь-яких соціальних, виробничих і біологічних систем;

г) поняття не відображає конкуренцію, як єдність статичної й динамічної суперництва, виживання систем у заздалегідь заданих або невизначених умовах;

д) поняття не пов'язані із законодавством.

З урахуванням розглянутих трактувань пропонується, на нашу думку, таке визначення «конкуренція - процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами для одержання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах» .

Як було доведено багатьма економістами, конкуренція є рушійною силою розвитку суспільства, головним інструментом економії ресурсів, підвищення якості товарів і рівня життя населення.

При системному його вивченні можна виділити ієрархічну структуру, що послідовно включає оцінку товару, підприємства, галузі, економіки, країни з точки зору їх переваги над аналогічними конкуруючими об'єктами. Ця ієрархія конкурентоспроможності зображена на рисунку 2.

Рисунок 2 - Піраміда конкурентоспроможності [4, с. 552]

Конкурентоспроможність країни залежить від здатності створити ефективну, здатну до інновацій систему виробництва товарів та послуг, і тим самим забезпечити високі стандарти життя населення.

Під конкурентоспроможністю економіки розуміють складне, багатоаспектне поняття, що не має загальновизнаного універсального визначення і розглядається як концентроване вираження економічних, науково-технічних, виробничих, управлінських, маркетингових та інших можливостей, реалізованих у товарах і послугах, що успішно протистоять конкуруючим з ними закордонним товарам і послугам на внутрішньому та на зовнішніх ринках. А з другого боку – це переваги системи державного та суспільного устрою країни, політико-правової організації, регулювання всіх сторін громадського життя суспільства, здатність держави забезпечити стійкий, динамічний розвиток національної економіки і пов'язаний з цим матеріальний добробут членів суспільства, який не поступається світовим стандартам. Іншими словами, щоб мати конкурентоспроможну економіку, необхідно створити конкурентоспроможне суспільство, яке має незаперечні переваги в різних сферах людської діяльності [3, с. 35].

Особливий вплив, конкурентоспроможності продукції мають галузеві особливості, які визначаються технічними, економічними та організаційними умовами для створення, виробництва і збуту продукції високої якості, що повинна задовольняти вимоги конкретних груп споживачів. Конкурентоспроможність галузі досягається, як за рахунок конкурентних переваг її компаній, так і системи їх взаємодії. Конкурентні переваги (ключові фактори успіху) - це характерний для певної галузі перелік чинників, що приносять їй переваги над іншими галузями (наприклад, у боротьбі за інвестиції за рахунок більшої прибутковості або швидкості обороту капіталу), а також одним підприємствам галузі над іншими.

Для кожної галузі є свої специфічні вимоги до комбінації наведених ключових факторів успіху, але для процвітаючого підприємства будь-якої галузі кожний із них може стати інструментом перемоги в конкурентній боротьбі. Однак відомо, що конкурентоспроможність, базована на одному тільки ключовому факторі успіху, ненадійна. Детермінанти «національного ромба» характеризують фактори, що формують конкурентне середовище, де діють всі організації країни - об'єкта аналізу.

На сьогодні існує три основні підходи до визначення його змісту: компаративний, ресурсний та системний. Основою компаративного підходу є теорія конкурентної переваги, яка розроблена М. Портером, як детермінанти «національного ромба», який схематично зображено на рисунку 3. Система визначення «національного ромба» включає вплив п'яти факторів:

- загрози появи нових конкурентів;
- загрози появи товарів або послуг-замінників;
- здатності постачальників комплектуючих виробів і т.д. торгуватися;
- здатності споживачів торгуватися;
- суперництва уже реальних конкурентів між собою.

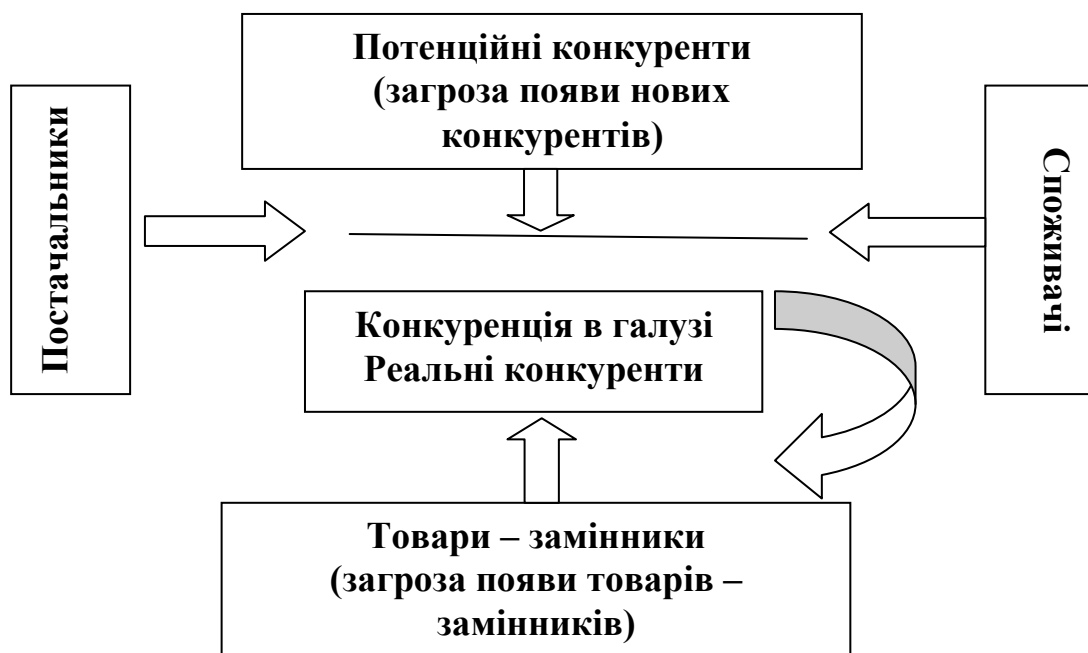

Рисунок 3 - Детермінанти «національного ромба» [4, с. 44]

Відповідно до цього конкурентоспроможність підприємства може бути виявлена лише у рамках групи підприємств однієї галузі або фірм, що випускають товари-замінники. Найбільш досконалим, на нашу думку, є системний підхід, який передбачає детальне вивчення та аналіз внутрішнього середовища підприємства як відкритої економічної системи та процесів, що відбуваються в ньому, та дозволяє визначити його взаємовідносини із зовнішнім середовищем, у тому числі з позиції можливостей адаптації до змін протягом тривалого часу.

Значимість системного підходу до управління конкурентоспроможністю підприємства полягає в тому, що він дозволяє всебічно оцінити конкурентоспроможність підприємства, його систему управління як у цілому, так і на рівні конкретних конкурентних переваг, проаналізувати будь-яку ситуацію в межах окремо взятої системи, виявити характер проблем:

- а) виходу (забезпечення матеріальними, фінансовими, трудовими, інформаційними та іншими видами ресурсів);
- б) процесу (перетворення ресурсів у результат);
- в) входу (продукція, послуги, інформація).

Висновки. До розкриття теоретичних аспектів поняття «конкурентоспроможність» необхідно системно, побудувавши ієрархічну структуру, що послідовно включає оцінку конкурентоспроможності товару, підприємства, галузі, економіки та країни.

Підходи до цього поняття використовуються у вивченні конкурентних переваг підприємства в процесі збільшення його присутності на ринку, з урахуванням посилення інтенсивності галузевої конкуренції. При цьому недостатньо систематизовані поняття й методологія для вивчення рівня конкурентоспроможності підприємства, недостатньо досліджені питання

розробки й практичного використання кількісного підходу для оцінки результатів управління конкурентними перевагами.

Таким чином, узагальнюючи запропоновані визначення конкурентоспроможності підприємства, нами пропонується розглядати її, як здатність конкурувати на ринках з виробниками й продавцями аналогічних товарів, за допомогою забезпечення більш високої якості, доступних цін, створення зручних умов для покупців, споживачів, з урахуванням ефективності фінансово-господарської діяльності та змін внутрішніх показників розвитку, в умовах невизначеності та впливу зовнішнього середовища.

Список літератури

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
2. Ігнат'єва, І. А. Стратегічний менеджмент: Підручник / І. А. Ігнат'єва. – К.: Каравела, 2008. – 480 с.
3. Калініченко, Л. Л. Розробка концепції конкурентоспроможності підприємств / Л.Л. Калініченко // Вісн. екон. тран. і пром: Екон. підпр. – 2009. - №28. – С. 156-160.
4. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навчальний посібник / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко, А. В. Вакуленко. – К. : КНЕУ, 2006. - 527 с.
5. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2006. – 384 с.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, ефективність управління.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, эффективность управления.

Keywords: competitiveness, efficiency of management.

Надійшла до редакції 22.03.2013 р.